

CORRIGENDA

Rubrica pe care o încep acum o consider din ce în ce mai *utilă* și *necesară*. Ea e menită să corecteze, în interesul cercetătorilor istoriei, unele greșeli și să apere corectitudinea în procesele citării.

Încep cu mine însumi.

1) Luîndu-mă, fără controlul cuvenit, după afirmațiile (părerile) în general bine cunoscute a mai multor istorici români mai vechi, ca de pildă Xenopol, Onciul (dar și contemporani), am acceptat ca mărturie pentru pătrunderea maghiarilor în Transilvania, odată cu trecerea Carpaților, și pe cronicarul rus Nestor (Pseudo-Nestor) (v. mai recent *Istoria României*, București 1971, p. 86 și ediția franceză, 1970, p. 86).

Acum sînt convins, că de fapt, pasajul cu pricina din Ps.-Nestor se referă la *volochii* din Pannonia, ceea ce dezvăluie o *altă* realitate, despre care se va vorbi însă altădată.

În al doilea rînd, semnez cîteva greșeli comise de alții.

2) În buletinul Muzeului de istorie din Galați, „Danubius“, vol. V, 1971 p. 151—152, P. Cernovodeanu dă, în traducere, scrisoarea ambasadorului Marc Britanii la Constantinopol, lordul James Chandos, către domnul Moldovei Constantin Cantemir. Scrisoarea (din 7 decembrie 1685), așa cum e publicată, conține și alte greșeli de traducere din latinește, asupra cărora nu insist, deși sînt de o oarecare importanță. Acestea puteau fi evitate, dacă autorul articolului s-ar fi adresat unui latinist. O greșeală care nu se poate atribui numai nestăpînirii corecte a limbii latine e aceea cînd, cuvintele de încheiere a scrisorii sînt traduse, vădit intenționat, incorect; ambasadorul englez nu semnează cu formula „*al luminăției voastre prea supus Chandos*“, ci cu obișnuitul „*devotissimus amicus Chandos*“ — ceea ce are alt tîlc¹, pe care nu vîd de ce trebuie să-l camuflăm.

3) Îmi place să cred că tot din lipsă de control s-a comis și de către N. Gudea atribuirea unei idei ce-mi aparține mie, altor cercetători. E vorba de semnificația istorică pe care o are prezența în castele romane din Dacia a ceramicii dacice. Autorul N.G., în „ActaMN“, VI, 1969, p. 504 cu nota 7—8, și repetat, în p. 505, nota 14, trimite pentru această semnificație istorică la lucrarea lui M. Macrea din *SCIV*, II, 1951, fasc. 1, p. 294. Realitatea e că în lucrarea citată mai sus M.M. reproduce, fără să arate *sursa* (deși uzează de note în subsol), atît faptul însuși al

¹ Originalul scrisorii e publicat tot de P.C. în „Rev. Hist“, 1969, 3, p. 670—671.

prezenței ceramice dacice în mai multe castre nominalizate, cât și semnificația deosebită a acestor prezențe pentru problema continuității dacice în provincia lui Traian. Sursa e C.D. în *La Transylvanie dans l'Antiquité*, Buc., 1945, p. 122—123 și, anterior acesteia, *Problema continuității în Dacia*, în *AISC*, III, 1938—1940, Cluj, 1940, p. 32—33².

Mai târziu, din constatarea în chiar bărăcile din castrul de la Bologa (săpat de un colectiv condus de M. Macrea) a unor tipice *cești* (= opaițe) dacice, am tras *concluzia* că ele atestă și prezența, ca ostași, a autohtonilor în castrul respectiv, concluzie împărtășită membrilor colectivului ca o indicație certă (nu ca o simplă „sugestie“, cum se înregistrează de N.G. în *op. cit.*, p. 505, nota 14)³. Această constatare se referă, deci, nu la prezența unei ceramice oarecare dacice (cum „sugerează“ greșit N.G., *loc. cit.*) ci, în mod precis, la aceea a *ceștilor*.

La fel, tot o indicație pentru întreg colectivul șantierului a fost și constatarea la fața locului a existenței unui castru de pământ la Bologa, care a precedat pe cel de piatră.

4) O regretabilă — fără îndoială involuntară — confuzie se produce printr-un citat al tov. I. Winkler în articolul său din „Acta Archaeologica Carpathica“, XII, 1971, 1—2, p. 103. D-sa acceptând părerea că *începutul* baterii monedei dacice e pe la jumătatea sec. al III-lea î.e.n., trimite, prin nota 46, la lucrarea lui M. Macrea din *AISC*, Cluj, II, 1936 (1933—35), p. 162—163 și la *RIR*, XVI, 1946, p. 201—202, precum și la alți autori.

Prima greșeală care provoacă o nedumerire e faptul că la paginile citate din lucrările lui M. Macrea *nu* se vorbește de *începutul* monetăriei geto-dacice, ci de perioada cînd moneda dacilor încetează de a mai fi bătută și de a mai circula. Ceilalți autori (între ei și subsemnatul), la care trimite nota winkleriană, vorbesc variat despre *începutul* monetăriei geto-dacice, dar și de *sfîrșitul* ei (B. Mitrea, de pildă, în *EDR*, 1945, p. 38—41). Al treilea autor citat e C.D. (*Istoria României*, vol. I, Buc., 1960, p. 271) care vorbește de *începutul* monetăriei dacice (v. mai jos). Tot despre început vorbește și prof. R. Vulpe (*Istoria României*, I, Buc., 1960, p. 241), ca și I. Winkler însăși în *ActaMN*, VII, 1970, p. 93—98, 107.

Altă eroare e că pentru această încetare a emisiunilor monedei dacice nu M. Macrea e responsabil, căci cel care a avut această idee e C. Daicoviciu, după cum recunoaște însuși M.M. în nota 2 din *AISC* II, p. 163, notă ce a fost trecută cu vederea de I.W. Așa înregistrează faptul și B. Mitrea, în *EDR*, 1945, p. 41, nota 9 (v. și p. 13, nota 4), scriind: „Questa spiegazione e suggerita da C.D. e Macrea l'accetta“. Confuzia e, după cum se vede, îndoită și e în interesul cercetătorilor de a fi înlăturată.

În privința *începutului* monetăriei dacice, problema se prezintă în felul următor: V. Pârvan stabilise acest *început* în sec. III, 280—200 î.e.n., iar *apogeul* baterii monedei dacice între 100 î.e.n. și anul 50 e.n. (v. *Getica*, p. 601 și 605).

² Pagina 122 din a mea *La Trans.* era, totuși, cunoscută cercetătorului N. Gudea, căci o citează în nota 15 de la p. 505 din *ActaMN*, VI, dar pentru altă chestiune.

³ Pentru condițiile favorabile de a se recruta în trupele provinciilor cucerite și elemente autohtone, v. Ritterling, *RE*, XII, col. 1293.

C. Moisil fixase începutul prin sec. IV (v. pentru acești doi și pentru alții C.D., *La Transylvanie dans l'Antiquité*, 1945, p. 58 și I. Winkler, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 93—108).

După câte știu, eu opinam în *La Transylvanie dans l'Antiquité* (prima ediție, Buc., 1938, p. 26) că începutul baterii monedelor geto-dace trebuie să fi fost „după venirea celtilor”, iar în edițiile germană și italiană (Buc., 1943, p. 57—58, resp. p. 53—54) și în cea franceză din 1945, p. 58—59 mă pronunțam hotărît pentru a *doua jumătate* a sec. III î.e.n., apogeul emisiunilor fiind atins în cursul secolului II î.e.n. Aceeași cronologie o mențineam și în *Istoria României*, vol. I, Buc., 1960, p. 271.

Radu Vulpe și I. Winkler se pronunță, după cum am văzut, pentru mijlocul sec. III î.e.n., iar H. Daicoviciu în *Istoria României*, 1971, p. 28 pentru a *doua jumătate* a sec. III î.e.n.

Scriind acest punct 4, m-am convins că I.W. e scuzabilă pentru neglijența de a nu se fi uitat mai bine la nota 2 din p. 163 a lucrării lui M. Macrea publicată în *AISC*, vol. II, Cluj, 1936, p. 147—163. Că dinsa nu s-a uitat e chiar explicabil, deoarece însuși M.M. a uitat de nota cu sugestia mea nu mai târziu de 10 ani. Iată ce scria d-sa în *RIR*, XVI, 1946, p. 202 combătînd pe V. Pârvan în privința epocii de principală activitate monetară dacică (pe care învățatul român o fixa nu între 50 î.e.n. și 50 e.n., cum citează M.M., ci între anii 100 î.e.n. și 50 e.n.; *Getica*, p. 605): „Cu atît mai puțin verosimilă era cronologia propusă de V.P. care socotea că epoca cea mai înfloritoare a monetăriei dacilor ar fi fost între 50 a.Cr. și 50 p. Cr., adică tocmai cînd monedele „dacice” încetaseră nu numai de a se mai bate dar și de a mai circula, fiind de mult scoase din circulație de afluența monedei romane în Dacia, *așa cum am arătat cu altă ocazie*” (subl. a n.). „Ocazia” e, desigur, cea din *AISC*, II, unde, la drept vorbind, nu „am arătat” ar fi fost verbul cuvenit, ci „mi s-a arătat” de altcineva, id est de cel pomenit în nota 2 de la p. 163 că este autorul „ipotezei” „sugerate”.

E curios, însă, că ceea ce era la M.M., în 1936, numai „o ipoteză” „sugerată” din partea mea, în 1946 se ridică miraculos la nivelul de demonstrare certă (*am arătat* [eu M.M.]).

Firește că asemenea procedee nu sînt corecte și, din păcate, nu sînt rare la unii scriitori de istorie. Ele trebuie să dispară totuși de pe arena științifică.

C. DAICOVICIU